

Tuhti paketti Venäjän historiaa yksissä kansissa

LUUKKANEN, ARTO (2009). *Muutosten Venäjä. Venäjän historia 862–2009*. 518 s. Edita, Helsinki.

Venäjän historiasta on kirjoitettu lukuisia toinen toistaan kunnianhimoisempia kokonaisesityksiä. Maan tuhannen vuoden historia on tulkittu tähän mennessä niin moneen kertaan, että uuden näkökulman löytäminen on vaikeaa. Suomeksi Venäjän historiaa on julkaistu hieman maltillisemmin kuin anglosaksisessa maailmassa, ja yleisesitysten tuottaminen on ollut pääasiassa dosentti Arto Luukkanen varassa. Hän ei ole arkaillut tarttua haastavaan tehtävään. Vuonna 2001 Luukkanen julkaisi kokonaisesityksen Venäjän historiasta otsikolla *Hajoaako Venäjä*. Kolme vuotta myöhemmin hän ruoti Neuvostoliiton historiaa otsikolla *Neuvostojen maa* (2004). Kaikesta päätellen suomenkieliselle tutkimukselle on tilausta, sillä tämä teos on laadittu näiden julkaisujen pohjalta painosten loputtua.

Kenelle suomenkielinen Venäjän historia on tarkoitettu? Yliopistoissa tentti-kirjoina käytetyt yleisteokset ovat pääasiassa englanninkielisiä ja alan tutkijat käyttävät yleisteoksia lähinnä opetuksen tukena. Teos lieneekin kirjoitettu aiheesta kiinnostuneelle laajalle yleisölle. Kirja käsitteä pitkän aikavälin eli reilut tuhat vuotta Venäjän historiaa aina varjagi Rurikista Dmitri Medvedeviin ja tarjoaa siten yksissä kansissa koko paketin. Vaikka teos on varsin paksu, se liikkuu vääjäämättä melko yleisellä tasolla. Pohdinkin arviossani sitä, millaisen kuvan Venäjän historiasta teos välittää kohdeyleisölleen ja miten Luukkanen välittämänsä kuvan perustelee. Kirjoittaja toteaa esipuheessaan, että ”tehtävä oli haastava, sillä koko ajan vastaan tuli uutta ja kiinnostavaa”. Tämä herättää lukijan odotukset uusista näkökulmista.

Historian yleisesitysten pohjana on parhaimmillaan punnittu ja perusteltu lähdeaineisto. Luukkanen onkin käyttänyt kunnioitettavan määrän niin suomen-, englannin- kuin venäjänkielisiä aineistoja ja lähdeviitteitä on suorastaan ilahduttavasti. Yllättävää kuitenkin on, että käytetyt aineistot osoittautuvat melko vanhoiksi. Toki 1950- ja 1960-luvuilla on julkaistu aikaa kestävä tutkimusta, mutta runsaan uuden tutkimuksen sivuuttaminen hieman ihmetyttää. Uusimmat Luukkanen käyttämät tutkimukset ovat 2000-luvun alkupuolelta ja sitä tuoreimmat suurilta osin hänen omaa tuotantoaan. Mitä on siis se ”uusi ja kiinnostava”, johon kirjoittaja esipuheessaan viittaa? Se missä Luukkanen on todella kunnostautunut, on venäläisen tai paremminkin neuvostoliittolaisen tutkimuksen hyödyntäminen. Hieman vanhaa on tosin tämän tutkimus, mutta varhaisen historian tutkimus oli Neu-

vostoliitossa varsin korkeatasoista – osin siksi, ettei lähistoriaa voinut tai uskaltanut tutkia.

Teos on laaja – onhan siihen yhdistetty kaksi kirjaa, joilla on oma näkökulmansa. Kuten kirjoittaja esipuheessaan toteaa, teosten yhdistäminen osoittautui haastavaksi. Punaisena lankana on Venäjän valtiollisuuden muotoutuminen hallinnollisen kehityksen näkökulmasta. Luukkanen osoittaa, kuinka Venäjstä kehkeytyi omaleimainen, mutta länsimaisittain moderniin pyrkivä kokonaisuus. Näkökulma korostaa kenties tahattomasti Venäjän erilaisuutta ja mystifioi tutkimuskohdetta. Samalla se vastaa kuitenkin sitä mihin lukijat on jo koulussa opetettu. Teos siis tukee lukijan ymmärrystä eikä haasta omaksettua näkemystä.

Luukkanen avaa aikakausia vaihtelevilla teemoilla. Varhaiseen kehitysvaiheeseen hän pureutuu rahan, ristin ja kruunun avulla, kolmas pääluke käsittelee kansankunnan ideaa ja yhteistä hyvää. Neuvostoliiton aikaa kirjoittaja lähestyy puolestaan vision, vihan ja väkivallan kautta. Kylmän sodan ja erityisesti Hruštšovin ajan arvio on kiinnostava ja tulkitsee aikakautta uudella tavalla. Näkökulmaa perusteleva uusin tutkimus puuttuu kuitenkin lähes tyystin. Selkeimmän Luukkanen omaan tulkintaan tukeutuu kirjan loppuosa, jota luonnehtii termi ”sekurokratia”. Tätä termiä hän on käyttänyt paljon myös aiemmissa analyyseissään. Lähihistorian analyysissä Luukkanen paneutuu talouteen ja politiikkaan. Niinpä teoksen loppuosan näkökulma on yhteiskuntatieteellinen.

Puutullikiistan nostaminen esimerkiksi miellyttää suomalaista lukijaa, jolle jupakka on tuttu mediasta.

Teoksen parasta antia ovat ennakkoluulottomat analyysit. Luukkanen on sujuva kirjoittaja ja teksti äityy välillä suorastaan vauhdikkaaksi. Tavallinen lukija tuskin kiinnittää huomiota puuttuviin viitteisiin tai puutteellisesti selitettyihin termeihin, kun analyysi on terävää ja teksti lennokasta. Häna tuskin ärsyyntyy siitäkään, että tekstissä viitataan tunnetuihin teorioihin, kuten vaikkapa ”avainkokemukseen” ilman viittausta sukupuolviteoriaan. Kriittinen lukija kyllä kaipaisi näitä, samoin kuin perusteluita ja asiallisia viittauksia tekstissä mainittuihin teoksiin.

Luukkanen perustelee analyysinsä varsin hyvin silloin kun sen malttaa tehdä. Erityisen hyvin hän kuljettaa teoksessa Venäjän kirkon roolin muutosta, joka on usein jäänyt turhankin vähälle huomiolle yleisesityksissä. Pietari Suuren aikaa Luukkanen käsittelee tuoreella tavalla ja erityisansioksi pitää laskea venäläisen historiankirjoituksen historian esiintuominen. Luukkanen käy läpi venäläistä historian tutkimusta Venäjän keisarikunnan ajoilta

Neuvostoliiton historian kirjoitukseen saakka. Historiankirjoituksen historia tukee ymmärrystä siitä, kuinka menisyyttä kulloinkin on tulkittu.

Venäjä tutkimuksen piiriin tulee koko ajan uusia tutkijoita, jotka tarkastelevat tutkimuskohdettaan uudesta näkökulmasta. Suomessa syntyikin koko ajan kansainväliset mitat täyttävää ja kansainvälisen julkaisukynnyksen ylittävää tutkimusta. Kun historian yleisesityksen elinkaari on parhaimmillaan pitkä, tähän teokseen istuu hieman huonosti tiedoiltaan nopeasti vanheneva ja kovin asenteellinen katsaus Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituuttiin.

KIRJALLISUUS

- Luukkanen, A. (2001). *Hajoaako Venäjä?* 326 s. Edita, Helsinki.
- Luukkanen, A. (2004). *Neuvostojen maa.* 400 s. Edita, Helsinki.

SARI AUTIO-SARASMO
*Aleksanteri-instituutti,
Helsingin yliopisto*